

Nosilci etike v športu

✍ Jernej Pisk

Športa ni brez spoštovanja temeljnih občečloveških moralnih vrednot, brez upoštevanja določenih pisanih (pravila določenega športa) in nepisanih ('fair play') pravil. Pravila nam omogočajo, da sploh lahko 'športamo'. Pravila so konstitutivna za sam šport, saj po eni strani zamejijo polje športa in ga ločijo od drugega športa, po drugi strani pa nam pravila določijo meje, ki nam znotraj športa (paradoksalno!) omogočajo izkustvo svobode in ustvarjalnosti. Pa ne gre le za pravila: ta notranja povezanost športa z določenimi moralnimi načeli se zanimivo kaže tudi v samem poimenovanju športnega in nešportnega vedenja.

Športno in nešportno vedenje in dejanje ni nič drugega kot etično oziroma neetično ravnanje. Kdor se obnaša športno, se v športu obnaša etično. Nešportno je neetično. Večina dejanj, ki jih imenujemo nešportna, je slabih ali napačnih tudi zunaj športnega igrišča. Enako velja tudi za športna dejanja. Tako lahko vidimo, da je šport v svojem bistvu prepojen z etiko.

V svojem temelju ta etična razsežnost športa izhaja iz preprostega dejstva, da imamo v športu neprestano opravka z ljudmi. Vsak športnik je najprej človek. In do ljudi nas vežejo moralne dolžnosti. Do teniškega loparja te dolžnosti nimamo. Prav tako ne do vseh drugih mogočih športnih

pripomočkov. Kakšen je moj odnos do sočloveka, pa ni vseeno. Zato je jasno, zakaj pravi začetek etike v športu sega prav na začetke športa samega.

“*Ko v športu postane zmaga vse, vse drugo izgubi vrednost. Ljudje, zdravje, odnosi, zakoni – vse v tej novi porušeni hierarhiji vrednot postane zgolj sredstvo posameznikovega navideznega uspeha z medaljo okrog vratu.*”

Že v antični Grčiji je bil šport cenjen in prakticiran kot vaja v krepostih. Antične športnike so poimenovali z besedo, ki je kasneje dobila predvsem religiozni značaj: *asketes*. Športniki so bili in so še vedno asketi – ljudje, ki so se bili in so se pripravljani odpovedati hitremu trenutnemu ugodju, da bi dosegli večvredna (telesna in duhovna) stanja, npr. zmago nad samim seboj, naravnimi ali umetnimi ovirami ali zmago nad tekmečem. Seveda niti v antiki ni šlo brez goljufanja na tekmovanjih, zaradi česar tedanji športni sodniki niso imeli malo dela. Že v Homerjevi Iliadi beremo, da je v tekmovanju s konjskimi vpregami Antiloh “prehitel Atrida z ukano, nikar pa s hitrostjo”¹. V antični Olimpiji so zato športnikom, ujetim pri goljufanju, postavili kip tik pred vhodom na olimpijski stadion, da so bili vsem tekmovalcem v spomin in opomin, da se kaj takšnega ne bi več ponovilo. A ne glede na to je prevladoval pozitiven odnos do športne vadbe, saj je šport razvijal kreposti, ki so bile za antično etiko središčnega pomena. Antični filozof Platon, ki naj bi tudi sam tekmoval

v rokoborbi, je šport cenil predvsem zaradi razvijanja srčnosti², ene izmed štirih kardinalnih kreposti. Poleg nje so mnogi antični misleci v športu prepoznali odlično sredstvo za razvijanje zmernosti. Dio Krizostom, ki je živel na prehodu iz 1. v 2. stoletje, je o krepostih, ki naj bi jih imeli športniki, pisal takole: “Najbolj občudovanja vredna stvar pri športnikih ni to, da premagujejo tekmece, pač pa da premagujejo utrujenost, vročino, požrešnost in spolni nagon. Namreč mož, ki se ne želi predati v roke tekmeča, se mora najprej zoperstaviti tem stvarim.”³ Tudi sveti Tomaž Akvinski hvali športnike, ki so se zaradi izpolnjevanja svojih nalog sposobni odpovedati določenim užitkom in živeti zmerno življenje.⁴ In prav to, da se je šport v zgodovini izkazal kot izredno učinkovito sredstvo za vzgojo človeškega značaja, je v največji meri prispevalo k modernemu vzponu športa. Pri tem je osrednjo vlogo odigralo krščanstvo s svojim prepričanjem, da je (mladega) človeka potrebno in mogoče vzgojiti, pri čemer se je kot odlično sredstvo moralne vzgoje ponujal prav šport. Zato so v katoliške (predvsem jezuitske) in določene protestantske šole (angleško gibanje ‘mišičastega krščanstva’) začeli uvajati šport kot metodo moralne vzgoje. Glede tega je znan predvsem anglikanski duhovnik, ravnatelj šole v

Častna športna prisega sodnikov:

Največja dolžnost sodnikov je, da poskrbimo za pravičnost tekmovanja. Pri tem računamo na vaše iskreno sodelovanje, pomoč in strpnost v spornih trenutkih. Fair play je srce športa!

Vir: www.sportikus.org

Rugbyju Thomas Arnold, saj je bil zanj šport predvsem sredstvo za moralno vzgojo v šoli: cilj je bil postati zgleden kristjan, olikan moški in izobraženec – v tem vrstnem redu.⁵ Zato so Angleži začeli ustanavljati različne športne klube in združenja, obenem pa pisati tudi prva pravila modernih športov in organizirati tekmovanja, kar je močno vplivalo na razvoj zavesti o potrebnosti etike v športu. Nad angleško kombinacijo telesne in moralne vzgoje se je navdušil tudi Francoz, katoličan Pierre de Coubertin, začetnik olimpijskih

Foto: Matej Hožjan

iger moderne dobe. Ta je leta 1883 obiskal šolo v Rugbyju, kjer se je utrdil v prepričanju, da so "mišice narejene za to, da opravijo delo moralne vzgoje"⁶. Telo je tisto, ki gradi značaj človeka: "Po vsem tem, gospodje, ne obstajata dva dela človeka – telo in duša, ampak trije – telo, duša in značaj; značaj se ne oblikuje prek duše, pač pa najprej prek telesa."⁷ Moderni olimpizem je zato za Coubertina predvsem poskus snovanja svetovnega miru, saj naj bi medsebojno srečevanje ljudi različnih narodnosti, ras in prepričanj privedlo do medsebojnega poznavanja in spoštovanja. Na drugi strani pa je na Coubertina močno vplival tudi dominikanec Henri Martin Didon (1844–1900), od katerega je Coubertin prevzel geslo

*Citius, altius, fortius!*⁸, ki je postalo moto sodobnega olimpizma. Prav to geslo, ki so ga mnogi prevzeli kot bistvo vseh športnih tekmovanj, pa je posredno pripeljalo do vse močnejšega zavedanja, da brez jasnih etičnih meril v športu ne bo šlo.

“Ni človek v službi športa, pač pa šport v službi človeka.”

Ko v športu postane zmaga vse, vse drugo izgubi vrednost. Ljudje, zdravje, odnosi, zakoni – vse v tej novi porušeni hierarhiji vrednot postane zgolj sredstvo posameznikovega navideznega uspeha z medaljo okrog vratu. Zato se danes vedno bolj resno zastavlja vprašanje, ali je (vrhunski) šport del etike ali estetike, je šola moralnosti ali vrsta umetnosti. Če gre le še za spektakel, potem se po etiki ne sprašujemo več, tako kot se po etiki ne sprašujemo v cirkusu, pač pa (gledalci) uživamo v predstavi. Šport bi tako postal še eno področje sodobne kulture, kjer bi zmagal totalni moralni relativizem in kjer se ni vredno in potrebno spraševati po etičnem ozadju, npr. uporabi dopinga, škodovanju zdravju ipd. Toda ugotovimo lahko, da ima tudi sodobni šport v sebi vgrajeno dokaj 'konzervativno' etiko, ki od udeležencev zahteva upoštevanje določenih pravil, spoštovanje sebe in nasprotnika, saj je vse to pogoj za obstoj športa kot takega. Še vedno velja, da dokazana nemoralnost izniči vrednost športnega dosežka, obenem pa ljudje od športnikov še vedno pričakujejo visoka moralna načela, saj so športniki zgled trdega dela, poštenosti in predanosti ciljem. Da bi bile pozitivna podoba športa in možnosti, ki jih šport od nekdaj ponuja za telesni in moralni razvoj človeškega bitja, še naprej koristne, se je v 20. stoletju vedno več pozornosti namenilo promociji in ohranjanju 'čistega športa'.

Leta 1928 je Mednarodno združenje atletskih zvez (IAAF) prvo prepo-

vedalo uporabo določenih substanc med tekmovanjem, ki so jih pred tem športniki široko uporabljali večinoma brez zavedanja o nevarnih posledicah njihove uporabe. Tako je leta 1960 na olimpijskih igrah v Rimu prišlo do prvega večjega medijskega primera smrti športnika kolesarja zaradi uporabe poživil. Tudi to je spodbudilo Mednarodni olimpijski komite, da je od leta 1968 postopoma začel testirati in suspendirati dopingirane športnike. Leta 1999 je bila ustanovljena Svetovna antidopinška agencija (WADA), ki odtlej bedi nad zlorabami dopinga v športu, četudi je njen položaj z etičnega vidika dvorezen. Na eni strani štiti 'čisti šport' in 'čiste športnike', na drugi pa športnikom postavlja stroge omejitve in izvaja stalen nadzor, ki gre daleč onkraj zaščite dostojanstva in osebne svobode. A v etiki športa ne gre samo za doping. Tu so raznovrstna goljufanja s kršenjem pravil, pretirana tekmovalnost in zmaga za vsako ceno, vnaprejšnje dogovarjanje o rezultatih tekmovanj, trgovina z (mladimi) športniki, sovraštvo in nasilje na igriščih in tribunah, neprimeren odnos do telesa itd. Vse to kliče po stalni pozornosti do etičnosti ravnanj v športu, obenem pa subjektom z možnostjo vplivanja, kot so trenerji, funkcionarji, starši in športniki, nalaga dolžnost zaščite človeka v športu, saj ni človek v službi športa, pač pa šport v službi človeka. ■

vedalo uporabo določenih substanc med tekmovanjem, ki so jih pred tem športniki široko uporabljali večinoma brez zavedanja o nevarnih posledicah njihove uporabe. Tako je leta 1960 na olimpijskih igrah v Rimu prišlo do prvega večjega medijskega primera smrti športnika kolesarja zaradi uporabe poživil. Tudi to je spodbudilo Mednarodni olimpijski komite, da je od leta 1968 postopoma začel testirati in suspendirati dopingirane športnike. Leta 1999 je bila ustanovljena Svetovna antidopinška agencija (WADA), ki odtlej bedi nad zlorabami dopinga v športu, četudi je njen položaj z etičnega vidika dvorezen. Na eni strani štiti 'čisti šport' in 'čiste športnike', na drugi pa športnikom postavlja stroge omejitve in izvaja stalen nadzor, ki gre daleč onkraj zaščite dostojanstva in osebne svobode. A v etiki športa ne gre samo za doping. Tu so raznovrstna goljufanja s kršenjem pravil, pretirana tekmovalnost in zmaga za vsako ceno, vnaprejšnje dogovarjanje o rezultatih tekmovanj, trgovina z (mladimi) športniki, sovraštvo in nasilje na igriščih in tribunah, neprimeren odnos do telesa itd. Vse to kliče po stalni pozornosti do etičnosti ravnanj v športu, obenem pa subjektom z možnostjo vplivanja, kot so trenerji, funkcionarji, starši in športniki, nalaga dolžnost zaščite človeka v športu, saj ni človek v službi športa, pač pa šport v službi človeka. ■

Opombe

1. Homer, Iliada 23, 515.
2. Prim. Platon, *Država*, 410–412b.
3. Dio Chrysostomos, Discourse 28. V: Sweet, W. E. (1987): *Sport and Recreation in Ancient Greece*, str. 76.
4. Prim. Akvinski, T., *STh* II, II, 142, 1.
5. Lucas, J. A. (1975): Victorian 'Muscular Christianity'. Prologue to the Olympic Games Philosophy. V: *Olympic Review* 97–98, str. 457.
6. Coubertin, P. (1896b): The Modern Olympic Games. Povzeto po: Chatziefstathiou, D. (2005): *The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Olympic Era*, str. 188.
7. Coubertin, P. (1967 (1894)): The Olympic Idea: Discourses and Essays. Navedeno v: Loland, S. (1995): Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas. V: *Olympika* IV, str. 56.
8. Prim. Loland, S. (1995): Coubertin's Ideology of Olympism from the Perspective of the History of Ideas. V: *Olympika* IV, str. 55.